

О.Я. Микула, М.Г. Ступень., В.Ю. Пересоляк

КАДАСТР ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Львів
«Новий Світ-2000»

2020

УДК 330.15(075.8)
ББК 65.32-5я73
М 59

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник (лист №14/18,2 – 1633 від 13.10.2013 р.)

Рецензенти:

М.Д. Лесечко – доктор економічних наук, професор (Львівський регіональний інститут державного управління при Президентові України).

Г.В. Червко – доктор економічних наук, професор (Львівський державний аграрний університет).

М-59 О.Я. Микула, М.Г. Ступень., В.Ю. Пересоляк

Кадастр природних ресурсів: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Львів: «Новий Світ- 2000». 2020. – 192 с.

ISBN 966-7827-93-3

У навчальному посібнику викладено сучасну нормативно-правову базу кадастрів природних ресурсів, досягнення науки та практики організації і ведення кадастрів природних ресурсів, методичні особливості ведення окремих галузевих кадастрів, економічну оцінку окремих природних ресурсів.

Для студентів землевпорядних факультетів вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців і практиків у сфері регулювання земельних відносин, власників землі та землекористувачів.

ISBN 966-7827-93-3 “Новий Світ-2000”

УДК 330.15(075.8)
ББК 65.32-5я73
М 59

© Микула О.Я., Ступень М.Г., Пересоляк В.Ю. 2020
© «Новий Світ-2000», ФОП Піча С.В., 2020.

ЗМІСТ

Вступ	6
РОЗДІЛ 1. Загальні положення кадастру природних ресурсів	11
1.1. Загальні положення КПП	11
1.2. Місце РКПП у системі державного обліку природних ресурсів і їхнє призначення	12
1.3. Структура й зміст регіонального кадастру природних ресурсів ..	15
1.4. Нормативно правова база кадастрів природних ресурсів	17
1.5. Організаційне забезпечення РКПП	26
1.6. Форми організації й подання інформації на першому етапі формування РКПП	26
1.7. Карти зонування території по еколого-ресурсних регламентаціях	27
1.8. Соціально-економічна оцінка використання природно-ресурсного потенціалу (ПРП)	30
РОЗДІЛ 2. Водний кадастр	34
2.1. Вода як природний ресурс	34
2.2. Нормативна база водного кадастру	44
2.3. Принципова схема і особливості формування регіонального водного кадастру	49
2.4. Зміст і інформаційне поновлення РВК	52
2.5. Нормування антропогенного навантаження на водоресурсний потенціал	58
2.6. Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ питних і технічних підземних вод	60
2.6.1. <i>Облік експлуатаційних запасів питних і технічних підземних вод</i>	60
2.6.2. <i>Геолого-економічна оцінка родовищ питних і технічних підземних вод</i>	63
2.6.3. <i>Розподіл експлуатаційних запасів за промисловим значенням</i>	65
2.6.4. <i>Розподіл експлуатаційних запасів і прогнозних ресурсів за ступенем геологічного вивчення</i>	66

2.6.5. <i>Вимоги до вивченості родовищ питних і технічних вод</i>	70
2.6.6. <i>Вимоги до підрахунку експлуатаційних запасів і оцінки прогнозних ресурсів підземних питних і технічних вод</i>	78
2.6.7. <i>Підготовленість родовищ питних і технічних підземних вод до промислового освоєння</i>	84
РОЗДІЛ 3. Лісовий кадастр	88
3.1. <i>Значення та правові основи використання лісів</i>	88
3.2. <i>Лісова типологія</i>	94
3.3. <i>Бонітет лісових насаджень</i>	97
3.4. <i>Районування</i>	97
3.5. <i>Порядок ведення державного лісового кадастру</i>	98
3.5.1. <i>Загальні положення</i>	98
3.5.2. <i>Інформаційне забезпечення кадастру</i>	100
3.5.3. <i>Зміст лісочадастрової книги і порядок її ведення</i>	102
РОЗДІЛ 4. Кадастр природно-рослинних ресурсів	111
4.1. <i>Порядок використання природних ресурсів</i>	113
4.2. <i>Класифікація рослинної сировини</i>	117
4.3. <i>Загальні передумови створення кадастру природно рослинних ресурсів</i>	117
4.4. <i>Інформаційне забезпечення кадастрової оцінки природних рослинних ресурсів</i>	119
4.5. <i>Економічна оцінка рослинних угідь</i>	126
РОЗДІЛ 5. Кадастр ресурсів мисливської фауни	129
5.1. <i>Загальні положення кадастру ресурсів мисливської фауни</i>	129
5.2. <i>Інформаційне забезпечення кадастрової оцінки мисливської фауни</i>	133
5.3. <i>Економічна оцінка мисливських угідь</i>	135
РОЗДІЛ 6. Кадастр мінерально-сировинних ресурсів	138
6.1. <i>Запаси корисних копалин в Україні</i>	138
6.2. <i>Використання надр в Україні (правові аспекти)</i>	140
6.3. <i>Правові основи ведення кадастру надр в Україні</i>	145
6.4. <i>Передумови створення та призначення кадастру родовищ і проявів корисних копалин</i>	147

6.6. Структура інформаційної бази для родовищ і проявів корисних копалин (крім будівельної мінеральної сировини)	151
6.6. Структура інформаційної бази для родовищ і проявів сировини для виробництва будівельних матеріалів	156
РОЗДІЛ 7. Інші види галузевих кадастрів	161
7.1. Кадастр вторинних ресурсів	161
7.1.1. <i>Призначення і зміст регіональних кадастрів вторинних ресурсів</i>	<i>166</i>
7.1.2. <i>Структура інформаційної бази регіонального кадастру вторинних ресурсів</i>	<i>169</i>
7.2. Кадастр природно-заповідного фонду	171
7.3. Державний кадастр природних лікувальних ресурсів	175
7.4. Державний кадастр природних територій курортів	177
7.5. Кадастр радіоактивних відходів	178
 СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	 183
СПИСОК ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ	186

ВСТУП

До середини минулого століття проблема охорони та раціонального використання природних ресурсів цікавила не велике коло людей – головним чином науковців та практиків галузей пов'язаних з використанням надр, лісів, мисливських та інших видів ресурсів. Однак з кожним наступним десятиліттям цій проблемі стали приділяти щораз більше уваги. Її присвячені наукові дослідження, публікації в газетах та журналах, книги, фільми, її обговорюють на міжнародних з'їздах, конференціях, симпозіумах, укладені міжнародні угоди про охорону довкілля.

Дослідження вчених засвідчили, що в останні роки прогресують не тільки виснаження всіх природних ресурсів, але й забруднення довкілля – вод, земель, атмосфери. Все це вимагає розробки на державному рівні науково обгрунтованих заходів для забезпечення раціонального використання природних ресурсів, а для їх розробки необхідна детальна інформація про природні ресурси, яку містить кадастр природних ресурсів формування якого започатковано ще в 70 роках, але методична та інформаційна база поки що не сформована.

Відповідно до закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”, охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід’ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України. З цією метою Україна здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров’я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об’єктів, пов’язаних з історико-культурною спадщиною.

Для інформаційного забезпечення здійснення екологічної політики в

Україні ведуться земельний, лісовий, водний кадастри, кадастр родовищ і проявів корисних копалин та ін.

Ресурсними відомствами накопичена значна інформація з обліку та оцінки різних видів природних ресурсів. Проте на сьогодні відсутні єдина система і методологія ведення кадастрів; потребує удосконалення порядок збору, збереження, опрацювання і використання кадастрової інформації.

Подолання галузевої роз'єднаності в раціональному використанні природно-ресурсного потенціалу і забезпечення еколого-соціальних пріоритетів розвитку територій у правовій сфері господарської діяльності суб'єктів України може бути реалізовано лише на базі створення комплексних територіальних кадастрів природних ресурсів (далі РКПР).

РКПР являє собою офіційне поєднання даних про природні ресурси й об'єкти, необхідних для управління в області забезпечення стійкого розвитку адміністративної території. РКПР є основою територіальних інформаційних систем.

Комплексність інформації в РКПР досягається шляхом використання розрахункових інтегральних показників, ітеративних експертних оцінок на основі аналізу даних по урахуванню окремих природних ресурсів, а також даних моніторингу навколишнього середовища і державної статистики.

РКПР формується в адміністративних межах суб'єктів України і їхніх районів на основі інформації існуючих галузевих (земельного, лісового, водного й інших) кадастрів природних ресурсів, реєстрів власності на нерухоме майно, а також даних обліку й інвентаризації природних ресурсів і по оцінці стану навколишнього середовища.

РКПР призначений для забезпечення державних і муніципальних органів влади, інвесторів і природокористувачів інформацією, необхідної для:

- розробки стратегії сталого соціально-економічного розвитку територій;
- вирівнювання рівня соціально-економічного розвитку районів у межах території суб'єкта України;
- гармонізації природно-ресурсних відносин між міськими і навколишніми сільськими територіями;
- оптимізації системи платежів за природні ресурси з урахуванням їхньої еколого-соціальної значимості для різних регіонів;

• інформаційного забезпечення управлінських рішень і визначення кращих напрямків для державних і приватних інвестицій на територіях суб'єктів країни, що гарантують раціональне використання їх природно-ресурсного потенціалу.

Основними принципами ведення кадастру природних ресурсів є:

а) пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;

б) гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей;

в) запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;

г) екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій;

д) збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;

е) науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища;

є) обов'язковість екологічної експертизи;

ж) гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду;

з) науково обґрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище;

и) безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності;

і) стягнення збору за забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів, компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

ї) вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антро-

погенної змінності територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку;

й) поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища;

к) вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного співробітництва.

Об'єктами кадастру природних ресурсів є навколишнє природне середовище як сукупність природних і природно-соціальних умов та процесів, природні ресурси, як залучені в господарський обіг, так і не використовувані в народному господарстві в даний період (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ), ландшафти та інші природні комплекси; території та об'єкти природно-заповідного фонду України й інші території та об'єкти, визначені відповідно до законодавства України.

З метою забезпечення збору, обробки, збереження та аналізу інформації про стан навколишнього природного середовища, прогнозування його змін та розробки науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень в Україні створюється система державних кадастрів природних ресурсів. Для обліку кількісних, якісних та інших характеристик природних ресурсів, обсягу, характеру та режиму їх використання ведуться державні кадастри природних ресурсів.

Державні кадастри ведуться в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Законодавством передбачається ведення державного обліку об'єктів, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища. Об'єкти, що шкідливо впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища, види та кількість шкідливих речовин, що потрапляють у навколишнє природне середовище, види й розміри шкідливих фізичних впливів на нього підлягають державному обліку.

Підприємства, установи та організації проводять первинний облік у галузі охорони навколишнього природного середовища і безоплатно подають відповідну інформацію органам, що ведуть державний облік у цій галузі.

Збір, обробка і подання відповідним державним органам зведеної статистичної звітності про обсяги викидів, скидів забруднюючих речовин, використання природних ресурсів, виконання завдань по охороні

навколишнього природного середовища та іншої інформації, ведення екологічних паспортів здійснюється за єдиною для республіки системою в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Предметом курсу є природні ресурси, які вивчаються, підлягають обліку та оцінці з метою отримання достовірних і необхідних даних про правовий, природний та господарський стан природних ресурсів для організації раціонального їх використання та охорони.

Навчальний курс “Кадастр природних ресурсів” ґрунтується на системному підході до проблем організації раціонального використання природних ресурсів та їх охорони. Теоретично-методологічною основою курсу є діалектичний метод. Вивчення кадастру природних ресурсів оперується на теоретичні розробки суміжних наукових дисциплін: макро-економіка, геодезія, картографія, геоінформаційні системи та технології, математична статистика, земельний кадастр, містобудівний кадастр та інші.

Матеріал викладений у відповідності до програми курсу і відображає сучасну нормативно-правову базу кадастрів природних ресурсів станом на 1 січня 2005 року та досягнення науки та передового досвіду організації і ведення кадастрів природних ресурсів. Посібник розкриває нормативно-правову базу та теоретичні основи кадастрів природних ресурсів, методичні особливості ведення окремих галузевих кадастрів, економічну оцінку окремих природних ресурсів.